

Socialutskottets betänkande

1988/89:SoU12

Anslag till Socialdepartementet m.m.

1988/89
SoU12

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens förslag till medelsanvisningar till Socialdepartementet m.m., såvitt avser punkterna A 1–A 4: Socialdepartementet, Utredningar m.m., Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet och Informationsförsörjning. I anslutning härtill behandlas ett antal motionsyrkanden.

Utskottet tillstyrker medelsanvisningarna och avstyrker motionerna.

Utskottets m-, fp- och c-ledamöter reserverar sig gemensamt till förmån för motionsförslag (m och fp) om en utvärdering av socialtjänstlagen m.m. M-, fp- och c-ledamöterna reserverar sig också gemensamt till förmån för olika motionsförslag (m, fp och c) om en kartläggning m.m. av alkoholmissbrukets familjesociala skador. Samma ledamöter reserverar sig vidare gemensamt till förmån för motionsförslag (fp och c) om alkoholforskning m.m. Utskottets c-ledamöter samt vpk- och mp-ledamöterna reserverar sig gemensamt till förmån för motionsförslag (c) om forskning kring åldrandet. M- och fp-ledamöterna avger särskilda yttranden om forskningen kring åldrandet. Mot utskottets ställningstagande beträffande en översyn av de sociala rättigheterna reserverar sig utskottets vpk-ledamot och beträffande motiveringen till nämnda ställningstagande reserverar sig utskottets s-ledamöter.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1988/89:100 bil. 7

Regeringen har under punkterna A 1–A 4 (s. 14–17) föreslagit att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar

A 1 till Socialdepartementet ett förslagsanslag på 29 131 000 kr.,

A 2 till Utredningar m.m. ett reservationsanslag på 28 660 000 kr.,

A 3 till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet ett reservationsanslag på 40 112 000 kr.,

A 4 till Informationsförsörjning ett reservationsanslag på 1 270 000 kr.

1988/89:So207 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en vetenskaplig kartläggning av drogmissbrukets medicinska, ekonomiska och sociala skadeverkningar med särskilt beaktande av barns situation i missbrukarhem.

1988/89:So215 av Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) vari yrkas

1. att riksdagen av regeringen begär en noggrann kartläggning av drogmissbrukets familjesociala skador, främst barnens lidande i missbrukarhem, i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen av regeringen begär att erforderliga resurser ställs till forskarnas förfogande för att lösa de föreslagna forskningsuppgifterna.

1988/89:So225 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

8. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande att forskningsinsatserna kring åldrandet förstärks.

1988/89:So229 av Ulla Pettersson m.fl. (s) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av utökad forskning om kvinnligt missbruk.

1988/89:So248 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utvärdering av socialtjänstreformen.

1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kartläggning av skadeverkningar för barn som växer upp i missbruksmiljö.

1988/89:So253 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om behovet av kartläggning av alkoholskadornas omfattning,

6. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av barnens situation i missbrukarhemmen i enlighet med det anförda.

1988/89:So254 av Agne Hansson och Marianne Jönsson (båda c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att forskningsinsatserna kring åldrandet förstärks,

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sf307.

1988/89:So276 av förste vice talman Ingegerd Troedsson och Ann-Cathrine Haglund (båda m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en allsidig utvärdering och översyn av socialtjänstlagen enligt vad i motionen anförts.

1988/89:So301 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning och statistik,

7. att riksdagen hos regeringen begär en initiering av ett större forskningsprojekt om barns villkor i missbrukarmiljöer.

1988/89:So319 av Ulla Johansson och Kjell Nilsson (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen

anförts om att stimulera social forskning om dagens levnadsförhållanden och på lämpligt sätt göra resultaten tillgängliga.

1988/89:SoU12

1988/89:So325 av Gudrun Schyman m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen ger regeringen i uppdrag att tillsätta en "Försvarskommitté för sociala rättigheter" i enlighet med motionens förslag.

1988/89:So331 av Bengt Silfverstrand m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utvärdering och behandlingsforskning inom socialtjänsten.

1988/89:So516 av Bengt Kindbom och Gunilla André (båda c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett projekt inom den sociala forskningen för att utvärdera hälso- och sjukvårdslagens tillämpning i ett helt landstingsområde.

1988/89:So522 av Anita Johansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att en folkhälsovetenskaplig forskningsfond inrättas.

Utskottet

Utvärdering av socialtjänstlagen m. m.

I *motion So248 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utvärdering av socialtjänstreformen. Motionärerna anför bl.a. att särskild vikt bör läggas vid sådana delar av reformen som inte har behandlats av parlamentariska utredningar. Motionärerna lämnar exempel på några frågor som förtjänar ytterligare uppmärksamhet vid en utvärdering. En sådan fråga är den s.k. helhetssynen. En annan är i vilken utsträckning besvärsprovningen bör ligga hos rättsliga resp. politiska instanser. Det kan vidare, enligt motionärerna, finnas skäl att precisera socialtjänstlagen beträffande möjligheterna att ställa upp villkor för socialbidrag. Även socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen samt statsbidragens roll för socialtjänsten tas upp i motionen.

I *motion So276 av förste vice talman Ingegerd Troedsson och Ann-Cathrine Haglund (båda m)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en allsidig utvärdering och översyn av socialtjänstlagen. Motionärerna anser att en sådan utvärdering bör avse bl.a. frågan om ramlagstiftning, huruvida rätten till bistånd bör ges en mera entydig bestämning samt hur den s.k. helhetssynen och bestämmelserna om kommunens yttersta ansvar har fungerat.

Vid riksdagsbehandlingen av proposition 1979/80:1 Om socialtjänsten uttalade utskottet att en så omfattande reform borde bli föremål för systematisk utvärdering. Inte minst viktigt var att studera hur socialtjänstreformens grundläggande intentioner förverkligas i den praktiska tillämpningen. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets hemställan att ge regeringen till känna vad utskottet anfört om tillsättande av en parlamentarisk beredning för att bl.a. följa och utvärdera den sociala vårdlagstiftningen (SoU 1979/80:24, rskr. 142).

Socialberedningen (S 1980:07) tillsattes därefter för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Beredningen har avlämnat tio betänkanden, såvitt nu är av intresse bl.a. om vistelsekommunens ansvar och frågor om överklagande (SOU 1986:19, Aktuella socialtjänstfrågor) samt om villkor för socialbidrag och den s.k. helhetssynen (SOU 1987:22, Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget). I januari 1988 beslutade regeringen att socialberedningens arbete skulle upphöra och uppdrog samtidigt åt socialstyrelsen att genomföra en utvärdering av socialtjänstlagen. Uppdraget gäller särskilt verksamheten bland barn och ungdom, ersättning till familjehemsföräldrar m.m., familjerådgivning och samarbetsamtal samt socialtjänstens insatser för vissa grupper med socialbidragsberoende. I beslutet anförts bl.a. följande.

Socialstyrelsen bör mot redovisad bakgrund utvärdera socialtjänstlagstiftningens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdom, främst utsatta grupper. Den verksamhet som sker inom angränsande områden, t.ex. hälso- och sjukvården och förskolan, bör också beaktas. I uppdraget ingår att redovisa en analys av uppväxtvillkoren för barn och ungdomar, varvid s.k. utslagningsmekanismer särskilt bör dokumenteras.

Socialstyrelsen bör kartlägga omfattning och karaktär av de problem som finns i dag. Invandrarbarnens uppväxtvillkor bör särskilt uppmärksammas.

Socialtjänstens verksamhet bland barn och ungdom bör utvärderas i förhållande till de problem och de behov som finns. Samtliga tre huvudfunktioner, strukturinriktade, allmänna och individuella insatser bör beaktas.

Socialstyrelsen bör mot bakgrund av de resultat som en kartläggning och utvärdering enligt ovan ger lämna förslag om vilka förändringar som är erforderliga för att socialtjänstens mål och syften skall anses uppfyllda med särskild hänsyn till utsatta grupper. Som utgångspunkt bör gälla att den sociala lagstiftningen skall ligga fast i sina huvuddrag.

Socialstyrelsen bör i sina överväganden särskilt beakta behovet av specialiserade insatser och av metodutveckling. Frågor om ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser bör behandlas liksom frågor om lämplig avvägning mellan olika vårdformer med hänsyn till de behov som finns. Förslag bör lämnas om hur förbättrad samverkan mellan olika samhällsorgan skall kunna komma till stånd. Socialtjänstens samverkan med såväl barn- och ungdomspsykiatrin som vuxenpsykiatrin bör i detta sammanhang särskilt bedömas.

Behovet av statistik, forskning och annan dokumentation och hur sådan bör utformas för att åstadkomma underlag för en fortlöpande uppföljning och utvärdering av socialtjänsten bör bedömas. Socialstyrelsen bör vidare precisera hur en fortlöpande utvärdering av den praktiska verksamheten på såväl kommunal som nationell nivå kan utformas.

Vad gäller socialtjänstlagens tillämpning i individuella fall bör socialstyrelsen särskilt överväga behovet av förstärkt tillsyn på olika nivåer.

Socialstyrelsen bör vidare redovisa synpunkter vad gäller utbildning och handledning för såväl berörda personalkategorier som för förtroendevalda.

Socialstyrelsen bör – med beaktande av lagstiftningens grundläggande syften – redovisa möjligheterna att ersätta eller kombinera socialbidrag med mera aktiva insatser. Särskilt bör övervägas hur sådana insatser kan infogas i en mera långsiktig behandlingsplan. I arbetet bör ingå en kartläggning och analys av pågående verksamhet i kommunerna. Socialstyrelsen bör beakta

pågående utveckling av samarbetet mellan socialtjänst och arbetsförmedling m.fl. Socialstyrelsen bör i sammanhanget analysera effekterna av olika förslag för såväl den statliga som den kommunala ekonomin.

Socialstyrelsens uppdrag skall vara slutredovisat senast den 1 januari 1990.

Delegationen för social forskning (DSF) prioriterar forskning som belyser socialtjänstlagen ur olika aspekter. Uppföljning och analys av socialtjänstlagens effekter är ett viktigt forskningsområde för delegationen.

Likalydande motionsyrkanden behandlades av utskottet i betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 4 f.). Utskottet konstaterade bl.a. att en allmän utvärdering av socialtjänstlagen är en synnerligen omfattande utredningsuppgift och att olika övergripande utredningar på detta område pågått sedan början av 1970-talet. Utskottet ställde sig tveksamt till om den fortsatta uppföljningen av reformen borde ske på samma sätt. Utskottet konstaterade vidare att formerna för den fortsatta uppföljningen av reformen är en fråga som omfattas av socialstyrelsens nu aktuella uppdrag varför den borde anstå till dess resultatet härav redovisats. Flera av de frågeställningar som togs upp i de aktuella motionerna berörs av socialstyrelsens utvärdering, vilken alltså i stor utsträckning tillgodosåg motionsönskemålen påpekade utskottet. Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning i denna fråga. Utskottet noterar att flera av de frågeställningar som tas upp i motionerna berörs av socialstyrelsens utvärdering. Resultatet av socialstyrelsens utvärdering bör därför avvaktas. Utskottet avstyrker motionerna So248 (fp) och So276 (m).

I *motion So325 av Gudrun Schyman m.fl. (vpk)* yrkas att riksdagen ger regeringen i uppdrag att tillsätta en "Försvarskommitté för sociala rättigheter". Motionärerna anför att försvaret av välfärden och de sociala rättigheterna bör ha samma höga prioritet som försvarsfrågorna. Kommitténs arbete bör enligt motionärerna bl.a. avse en granskning av planeringssystemet inom vård- och omsorgsområdet samt överväganden och förslag till inriktning och utveckling av vården och omsorgen, både vad gäller organisations- och personalfrågor.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det finns en rad allvarliga brister inom vård, omsorg och annan social service. Dessa måste angripas med stor energi. Utskottet tror emellertid inte att en enda snabbt arbetande utredning kan gripa över hela detta komplex. Utskottet avstyrker följaktligen motion So325 (vpk).

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen till Utredningar m.m.

Alkoholforskning

I *motion So207 av Sten Svensson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en vetenskaplig kartläggning av drogmissbrukets medicinska, ekonomiska och sociala skadeverkningar med särskilt beaktande av barns situation i missbrukarhem (*yrkande 1*). Motionärerna anför att mer än 100 000 barn lever i

missbrukarhem. Barnens situation har enligt motionärerna förvärrats i takt med att antalet alkoholiserade kvinnor ökat. Barnen i de familjer där det förekommer ett s.k. dolt missbruk är särskilt utsatta, påpekar motionärerna.

I *motion So215 av Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c)* yrkas att riksdagen av regeringen begär en noggrann kartläggning av drogmissbrukets familjesociala skador, främst barnens lidande i missbrukarhem (*yrkande 1*), samt att riksdagen av regeringen begär att erforderliga resurser ställs till forskarnas förfogande för att lösa de föreslagna forskningsuppgifterna (*yrkande 2*). Motionärerna anför att det finns forskare med stor kompetens och erfarenhet som dessutom har färdiga projektplaner. Det är möjligt att på kort tid få fram ett ovärderligt underlag för de åtgärder som behöver vidtas, framhåller motionärerna.

I *motion So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kartläggning av skadeverkningar för barn som växer upp i missbruksmiljö (*yrkande 10*). Enligt motionärerna tyder mycket på att de mest utsatta barnen fått det sämre under 1980-talet. Som en tänkbar orsak nämner motionärerna att antalet yngre missbrukare, och bland dem kvinnor med minderåriga barn, ökat. Den nya sekretesslagen och socialtjänstlagen kan också ha bidragit till att stödåtgärder uteblir eller försenas enligt motionärerna.

I *motion So253 av Olof Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av barnens situation i missbrukarhemmen (*yrkande 6*). Kartläggningen hör enligt motionärerna exempelvis avse frågan om omhändertagande av barn och stödinsatser för familjen och den missbrukande parten eller parterna.

I *motion So301 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en initiering av ett större forskningsprojekt om barns villkor i missbrukarmiljöer (*yrkande 7*).

I proposition 1986/87:80 om forskning som lämnades våren 1987 uttalades (bil. 4, socialdepartementet, s. 3 jämfört med s. 8) att behovet av forskning är stort inom hela drogområdet. Särskilt eftersatt är forskningen inom alkoholområdet, i synnerhet med hänsyn till alkoholskadornas höga samhällskostnader och konsekvenser i allmänhet. En viktig aspekt då det gäller behandlingsforskning är enligt propositionen missbrukarnas sociala omgivning, bl.a. hur människor som lever i missbrukarnas omedelbara närhet påverkas och påverkas. I forskningspropositionen föreslogs vidare att det inom den temaorienterade forskningen vid universitetet i Linköping den 1 juli 1987 skulle inrättas ett nytt tema Barn, för att behandla barns villkor i samhället.

Delegationen för social forskning (DSF) är beredningsorgan till regeringen för bidrag från det aktuella anslaget. Delegationen har också till uppgift att initiera och stimulera forsknings- och utvecklingsarbete inom socialdepartementets ansvarsområde. DSF har i sin verksamhetsplan för perioden 1987/88–1989/90 prioriterat forskning om missbrukarna, deras familjer och anhöriga. För att stimulera forskning om socialt utsatta barn har DSF år 1988 utarbetat ett forskningsprogram om missbrukarna och deras familjer.

Delegationen har särskilt uppmärksammat forskning om missbrukets konsekvenser för familjen och familjens roll i behandlings- och rehabiliteringsarbetet. I november 1988 beslöt DSF att avsätta särskilda medel till forskning som kan hänföras till det antagna forskningsprogrammet. I juni 1988 anordnade DSF ett seminarium om forskningsbehovet kring missbrukarna och deras familjer. En skrift innehållande forskningsprogrammet samt en rapport från seminariet har utarbetats av delegationen (Missbrukarna och deras familjer, 1988).

I betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 10 f.) behandlades flera motioner med samma innehåll som de nu aktuella. Utskottet anförde bl.a. följande.

Utskottet kan konstatera att forskning i det aktuella ämnet är mycket angelägen och kan beskriva både de anhörigas villkor och deras roll för utvecklingen av missbruket. Särskilt viktigt är det enligt utskottets mening att barnens utsatta situation belyses. Hittills har, enligt vad utskottet erfarit, forskningen beträffande de anhöriga till missbrukare varit relativt begränsad. Utskottet hälsar därför DSF:s prioritering av forskningsområdet med tillfredsställelse. Utskottet vill i övrigt liksom förra året erinra om uttalandena i forskningspropositionen om forskningsbehovet samt inrättandet av temat Barn vid universitetet i Linköping.

Utskottet ansåg det inte erforderligt med något sådant initiativ från riksdagens sida som begärdes i motionerna varför dessa avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet har tidigare uttalat att forskning i ämnet är angelägen och att det är särskilt viktigt att barnens utsatta situation belyses. Det är därför enligt utskottets mening värdefullt att ett forskningsprogram som tar sikte på dessa problem nu har tagit form. Mot bakgrund härav anser utskottet det inte erforderligt med något sådant initiativ av riksdagen som begärs i motionerna. Utskottet avstyrker således motionerna So207 (m) yrkande 1, So215 (c) yrkandena 1 och 2, So251 (fp) yrkande 10, So253 (c) yrkande 6 samt So301 (fp) yrkande 7.

I *motion So229 av Ulla Pettersson m.fl. (s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av utökad forskning om kvinnligt missbruk (*yrkande 4*). Såväl i dryckesmönster som i missbrukets uppkomst, upptäcktsrisk, omfattning och konsekvenser skiljer sig kvinnorna från männen. Ett av de största problemen är enligt motionärerna att den kunskapsgrund som krävs för att skapa ett system av adekvata åtgärder mot kvinnligt missbruk inte räcker till samt att kunskaperna inte är systematiserade.

För att få en samlad bild av den vård som erbjuds missbrukande kvinnor gick socialstyrelsen 1985 ut med en förfrågan till samtliga socialförvaltningar och hem för vård eller boende. Svaren har dokumenterats i socialstyrelsens skrift *Vård för kvinnliga missbrukare (Socialstyrelsen redovisar 1987:4)*.

Enligt delegationen för social forskning (DSF) har man på senare tid uppmärksammat skillnaderna mellan manliga och kvinnliga missbrukare ur olika aspekter. I ett forskningsprojekt har likheter och olikheter mellan män och kvinnor synliggjorts med avseende på situationen under behandlingen

och på situationen ett år efter behandlingen. Forskningsresultaten visar på signifikanta skillnader mellan män och kvinnor.

Sedan en tid tillbaka finns också en särskild stiftelse vars verksamhet är inriktad på kvinnligt missbruk, nämligen Kvinnoforum – Institut för missbruksfrågor ur kvinnoperspektiv.

DSF menar att trots att det bedrivs viss forskning om kvinnligt missbruk så är denna otillräcklig.

I betänkandet SoU 1986/87:28 (s. 7 f.) behandlade utskottet två motioner om behovet av forskning om kvinnors alkoholmissbruk. Utskottet hänvisade därvid till betänkandet SoU 1985/86:18 (s. 12–13), vari utskottet redovisade resultatet av en inventering av svensk drogforskning utförd av Svenska föreningen för alkohol- och drogforskning (SAD). Av inventeringen framgick bl.a. att kvinnor med alkoholproblem var den målgrupp som visades det största intresset inom området för behandlingsforskning sett till antalet studier. Inom området för den sociala alkoholforskningen fanns enligt SAD:s rapport ett speciellt intresse riktat mot flickornas alkoholkonsumtion och dess utveckling. Utskottet (SoU 1986/87:28) anförde vidare att även Nordiska nämnden för alkohol- och drogfrågor (NAD) presenterat kvinnoforskning kring rusmedel i en forskningsrapport och även ordnat seminarier i frågan. NAD hade under de senaste åren i allt högre grad uppmärksammat forskning om kvinnors missbruk, framhöll utskottet. Utskottet delade motionärernas uppfattning att kvinnors alkoholproblem är ett viktigt forskningsområde. Med hänsyn till vad som anförts fann emellertid utskottet att något initiativ av riksdagen inte var påkallat. Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet har tidigare som sin mening uttalat att kvinnors alkoholproblem är ett viktigt forskningsområde. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Det är särskilt angeläget att forskning bedrivs om de speciella problem som kvinnor möter i samband med alkoholmissbruk. Enligt utskottets mening kan det förutsättas att DSF även i fortsättningen uppmärksammar dessa frågor. DSF har redan prioriterat forskning om missbrukarna, deras familjer och anhöriga. Utskottet anser inte att det är erforderligt med något sådant initiativ från riksdagens sida som begärs i motionen. Utskottet avstyrker därför motion So229 (s) yrkande 4.

I *motion So253 av Olof Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om behovet av kartläggning av alkoholskadornas omfattning (*yrkande 3*). Alkoholframkallade dödsfall och våldsbrott tillhör enligt motionärerna de alkoholskador som hittills kunnat mätas någorlunda tillförlitligt. Kunskap om övriga alkoholrelaterade skador är fragmentariska, menar motionärerna som också hänvisar till de kostnader samhället drabbas av på grund av alkoholbruket.

I *motion So301 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning och statistik (*yrkande 6*). Motionärerna framhåller bl.a. vikten av en förstärkt alkoholforskning och en systematisk utvärdering och uppföljning av alkoholpolitiken för att ge bättre underlag för samhällets åtgärder. Som exempel på områden där det föreligger brister nämner motionärerna hembrännings

omfattning, effekterna av olika alkoholpolitiska åtgärder, av alkoholens betydelse i samband med brott, orsaken till att människor blir alkoholberoende samt den ekonomiska alkoholforskningen m.m.

Socialstyrelsen har i rapporten Alkohol och sjukvård (Socialstyrelsen redovisar 1987:5) redovisat dels en undersökning om alkoholbetingat sjukvårdsutnyttjande, dels ett hälsopolitiskt handlingsprogram angående hälso- och sjukvårdens möjligheter att tidigt upptäcka och ta hand om patienter med hög alkoholkonsumtion. Även behovet av forsknings- och utvecklingsarbete diskuteras (s. 106 f.). Vidare har socialstyrelsen i rapporten Alkohol och Olycksfall (Socialstyrelsen redovisar 1988:4) redovisat en genomgång av den kunskap och de undersökningar som finns på området. Bl.a. diskuteras statistiken inom drogområdet samt olycksfallsstatistiken (s. 56–57).

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) verkar bl.a. för att kunskaperna om alkoholproblemen fördjupas. I sin rapportserie redovisade CAN våren 1987 aktuell forskning om alkohol och narkotika samt återkommande undersökningar och statistik på området (Rapport 87, Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige).

Socialberedningen föreslog i betänkandet (SOU 1987:22) Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget att statistiska centralbyrån skulle ges i uppdrag att i samråd med socialstyrelsen genomföra en översyn av statistiken i syfte att göra den mer tillförlitlig och mer användbar för planeringen av vårdresurserna. Beredningen föreslog vidare att DSF skulle få i uppdrag att lägga upp ett forskningsprogram som kan belysa frågeställningar bl.a. beträffande tvångsvårdens metoder. Propositionen med anledning av utredningsbetänkandet (prop. 1987/88:147 om tvångsvård av vuxna missbrukare m.m.) behandlades av utskottet i betänkandet SoU 1987/88:25. Det föredragande statsrådet anförde i propositionen att hon avsåg att återkomma till regeringen med förslag dels om att DSF skulle få i uppdrag att lämna förslag till ett forskningsprogram inom området, dels om att ge SCB i uppdrag att i samråd med socialstyrelsen lämna förslag till förändringar och omprioriteringar av den aktuella statistiken och åtgärder i syfte att säkerställa att erforderliga statistiska uppgifter kan samlas in (s. 237).

DSF beslöt i november 1988 att anta ett särskilt program för angelägen alkoholforskning med social-, samhälls- och beteendevetenskaplig inriktning. Fem tjänster har inrättats för att stärka den långsiktiga kunskapsutvecklingen och kompetensuppbyggnaden inom områdena Behandling och rehabilitering samt Alkoholbruk och missbruk. Satsningen på social-, samhällsvetenskaplig- och beteendevetenskaplig alkoholforskning kommer enligt delegationen att fortsätta även under de närmast kommande åren.

I betänkandet SoU 1987/88:18 behandlade utskottet flera motioner med liknande innehåll som de nu aktuella. Utskottet gjorde följande bedömning (s. 14).

Forskning med anknytning till alkoholproblematiken är ett sedan flera år prioriterat forskningsområde. Då alkoholmissbruket är det helt dominerande sociala och medicinska problemet i vårt land är det motiverat med ytterligare ansträngningar för att intensifiera forskningen på detta område

och förbättra det kunskapsunderlag som finns bl.a. i form av statistik. Utskottet konstaterar att motionärernas önskemål går i samma riktning. Enligt utskottets mening finns ingen motsättning mellan motionerna och de prioriteringar som för närvarande gäller beträffande alkoholforskningen. Beträffande statistiken på området vill utskottet erinra om socialberedningens förslag i denna del, vilken behandlas i den proposition om tvångsvård av vuxna missbrukare m.m. som nyligen avlämnats till riksdagen. I sammanhanget finns även skäl att peka på att socialstyrelsen som centralt ansvarig myndighet har att bevaka att alkoholstatistiken har en lämplig utformning med hänsyn till de olika ändamål för vilka den behövs. Vidare är frågor om våld och missbruk, den oregistrerade konsumtionen av hembränt m.m. aktuella hos AN-rådets särskilda beredningsgrupp. Utskottet utgår med hänsyn till det anförda från att det fortsatta arbetet med att förbättra kunskapsunderlaget på alkoholområdet kommer att bedrivas på ett sätt som tillgodoser här aktuella motioner.

Motionerna avstyrktes och riksdagen följde utskottet.

Utskottet gör följande bedömning.

Alkoholmissbruket är det dominerande sociala och medicinska problemet i vårt land. Ytterligare ansträngningar behövs för att intensivifiera forskningen på området. Utskottet anser det därför mycket tillfredsställande att DSF:s prioriteringskommitté för alkohol och andra beroendeframkallande medel nu har utarbetat ett program för alkoholforskning med social-, samhälls- och beteendevetenskaplig inriktning. Mot bakgrund av den satsning som pågår när det gäller alkoholforskningen anser utskottet det inte erforderligt med något riksdagens initiativ i frågan. Motion So301 (fp) yrkande 6 avstyrks därför.

Utskottet kan mot bakgrund av det anförda inte heller förorda något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion So253 (c) yrkande 3. Motionen avstyrks därför såvitt nu är i fråga.

I *motion So331 av Bengt Silfverstrand m.fl. (s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utvärdering och behandlingsforskning inom socialtjänsten. Motionärerna framhåller det angelägna i att utvärderingar görs beträffande olika behandlingsinsatser samt att ytterligare resurser satsas på behandlingsforskning.

I betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 14 f.) behandlades en motion angående forskning om olika vård- och behandlingshem. Av betänkandet framgår bl.a. att DSF:s prioriteringskommitté för alkohol och andra beroendeframkallande medel i sitt program beträffande alkoholforskning har anfört att högsta prioritet bör ges forskning som inriktas på effektiviteten hos olika behandlingsmetoder samt utveckling av nya behandlingsmetoder. Kommittén ansåg att det behövdes ytterligare forskning om frivillighet kontra tvång i vården. Vidare framgår att ett omfattande forskningsprojekt avseende behandling av klienter inom narkomanvården som påbörjades 1981 och har finansierats av DSF skulle avslutas hösten 1988. Utskottet uttalade att inom behandlingsforskningen bör forskning kring olika former av vård- och behandlingshem för missbrukare ha en framskjuten plats. Utskottet noterade i denna del det förslag som framlagts av socialberedningen om att DSF skulle få i uppdrag att

lägga upp ett forskningsprogram som kunde belysa frågeställningar bl.a. beträffande tvångsvårdens metoder. Utskottet ansåg inte att det fanns behov av något riksdagens initiativ i frågan och avstyrkte därför motionen. Riksdagen följde utskottet.

Regeringen har nu gett DSF i uppdrag att inom missbruksområdet utarbeta ett program för forskning om konsekvenserna av tvångsvård för vuxna missbrukare. Forskningen skall belysa tvångsvårdens resultat och effekter för olika grupper av missbrukare jämfört med utebliven vård och med andra, frivilliga behandlingsinsatser. Forskningen skall också syfta till att utveckla innehåll och metoder i behandlingsarbetet med tvångsvårdade missbrukare. Uppdraget skall redovisas till regeringen innevarande år.

Utskottet konstaterar att arbetet med att utforma ett forskningsprogram inom det aktuella området redan har aktualiserats. Motionen får därför anses vara tillgodosedd. Utskottet avstyrker således motion So331 (s).

Forskning kring åldrandets problem

Yrkanden om att riksdagen hos regeringen begär förslag som innebär att forskningsinsatserna kring åldrandet förstärks framställs i *motionerna So225 av Olof Johansson m.fl. (c) yrkande 8 och So254 av Agne Hansson och Marianne Jönsson (båda c) yrkande 1.*

I Äldreberedningens betänkande (SOU 1987:21) Äldreomsorg i utveckling lämnas en redogörelse för forskningen på området (s. 168 f.). Forskningen om äldres levnadsförhållanden och om service och vård till äldre finansieras framför allt av Delegationen för social forskning (DSF). Andra finansierare är Medicinska forskningsrådet (MFR), Riksbankens jubileumsfond (RBJ), Bygghörsningsrådet (BFR) samt Humanistiskt-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Forskningsrådsnämnden (FRN) har bl.a. samordnat finansieringen av vissa större projekt. På några orter, t.ex vid universiteten i Göteborg, Lund och Uppsala, finns grupper av forskare från olika institutioner som genom informella kontakter utbyter erfarenheter. I Göteborg arbetar en grupp bl.a. med populationsstudien 70-åringar i Göteborg. Gerontologiskt centrum i Lund är en stiftelse som i samverkan med universitetet bedriver forskning främst inom det beteendevetenskapliga området. I Lund finns en stiftelse som bildats av länets kommuner, landsting och universitet och som bedriver kommunalekonomisk forskning där även äldreomsorgen ingår. I Stockholm finns ett liknande kommunalt engagemang. Vid Uppsala universitet pågår ett tvärvetenskapligt samarbete mellan socialmedicinska institutionen och enheten för forskning inom primärvård och socialtjänst. Institutet för gerontologi i Jönköping bedriver forskning, utbildning och rådgivning. Vid institutet finns sex fasta forskartjänster med beteendevetenskaplig inriktning. Forskningen är tvärvetenskaplig.

Propositionen 1987/88:176 om äldreomsorgen inför 90-talet, som hade äldreberedningens betänkande som underlag, behandlades av socialutskottet i betänkandet 1988/89:SoU6. I propositionen konstateras att ökade kunskaper behövs för att kunna utveckla äldreomsorgen. Det anses därför angeläget med satsningar på forsknings- och utvecklingsverksamhet inom

äldreområdet. Bl.a. på grund av äldreforskningens tvärvetenskapliga karaktär bör det enligt propositionen utarbetas ett samlat program på liknande sätt som skett inom handikappforskningen.

DSF stöder forskning som rör åldrandet och äldres levnadsförhållanden samt behovet av service och vård. Hemtjänstens organisation, dess betydelse för pensionärer och personal och därmed dess kvalitet är föremål för ett flertal studier. Det förändringsarbete som samhället bedriver mot öppna vård- och boendeformer har under de senaste åren kommit att utvärderas i ett flertal projekt, speciellt för gruppen åldersdementa. Forskning bedrivs också om äldres sociala nätverk samt om samspelet mellan informella och formella omsorgssystem. Inom demensområdet har DSF finansierat tio studier, och sedan 1988 har en stor epidemiologisk studie om åldrande, minne och demens tillkommit. Projektet, som beräknas vara avslutat år 2002, bedrivs vid Umeå universitet.

Regeringen gav i februari 1988 DSF och FRN i uppdrag att utarbeta ett sådant forskningsprogram som nämns i äldrepropositionen. Detta skall innehålla en kartläggning och värdering av nuvarande äldreforskning samt förslag till samordning och prioriteringar av angelägna områden för den fortsatta forskningen. Programmet skall även redovisa förslag till åtgärder för att stärka den långsiktiga kompetensuppbyggnaden inom området. Arbetet skall bedrivas i nära kontakt med berörda forskningsråd och sektorsforskningsorgan, och uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 15 september 1989.

Utskottet behandlade våren 1988 i betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 18 f.) motioner om forskning kring åldrandets problem. Utskottet konstaterade därvid att det föreligger ett stort behov av forskning kring åldrandet. Utskottet välkomnade därför det uppdrag som lämnats till DSF och FRN beträffande ett forskningsprogram i ämnet. I avvaktan härpå fann utskottet inte skäl för åtgärder från riksdagens sida. Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Mot bakgrund av den forskning som pågår och planeras på området anser utskottet att det inte föreligger skäl för det initiativ som förordas i motionerna So225 (c) yrkande 8 och So254 (c) yrkande 1, vilka sålunda avstyrks.

Övrig forskning

I motion So516 av Bengt Kindbom och Gunilla André (båda c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett projekt inom den sociala forskningen för att utvärdera hälso- och sjukvårdslagens tillämpning i ett helt landstingsområde. Motionärerna anför bl.a. att ett forskningsprogram snarast bör genomföras för att belysa Skaraborgsmodellen ur ett helhetsperspektiv.

En likalydande motion behandlades i betänkandet SoU 1986/87:28 (s. 18). Utskottet anförde följande.

Såsom ovan nämnts är forskning om primärvården ett prioriterat forskningsområde. DSF ger också stöd till ett flertal olika forskningsprojekt, vilka bl.a.

rör hälsoövervakning, omhändertagande, vårdkonsumtion m.m. inom primärvården. Det bör emellertid överlämnas åt berörda ansvariga myndigheter att göra erforderliga prioriteringar mellan olika ansökningar och på sedvanligt sätt bedöma vilka forsknings- och utvecklingsprojekt som bör beviljas medel.

Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är väsentligt att erfarenheter från olika modeller för vårdverksamhet och skilda former för samverkan tas till vara och ges spridning. Utskottet vidhåller emellertid sitt tidigare ställningstagande att det bör överlämnas åt berörda myndigheter att göra de erforderliga prioriteringarna mellan olika forsknings- och utredningsprojekt. Utskottet avstyrker därför motion So516 (c).

I *motion So522 av Anita Johansson m.fl. (s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av att en folkhälsovetenskaplig forskningsfond inrättas. Motionärerna anför bl.a. att ökade kunskaper om ohälsans villkor och hur dessa villkor kan påverkas är helt nödvändiga förutsättningar för att kunna komma till rätta med ohälsans sneda klassfördelning.

I forskningspropositionen (1986/87:80 bil. 4, s. 6) redovisas bedömningar som gjorts av en arbetsgrupp till hälso- och sjukvårdsberedningen inom socialdepartementet. Enligt arbetsgruppen kräver det förebyggande arbetet inom hälso- och sjukvården kunskaper om bl.a. de samhälleligt påverkbara orsakerna till klasskillnaderna i ohälsan. Detta är, enligt arbetsgruppen, ett av flera eftersatta och outvecklade forskningsfält som måste stärkas, om de folkhälsopolitiska ambitionerna skall kunna fullföljas. De forskningsdiscipliner som arbetar med folkhälsovetenskaplig inriktning behöver stärkas finansiellt och organisatoriskt, menade arbetsgruppen, som föreslog att under den kommande tvåårsperioden förutsättningar för olika förstärkningsåtgärder skulle utredas. Statsrådet Bengt Lindqvist instämde i arbetsgruppens förslag (prop. s. 8).

Socialstyrelsen fick år 1985 regeringens uppdrag att i samråd med bl.a. statistiska centralbyrån och Landstingsförbundet sammanställa och utge en folkhälsorapport. En sådan rapport skall utarbetas vart tredje år, och den första rapporten har publicerats genom socialstyrelsens skrift Socialstyrelsen redovisar 1987:15. Uppdraget har sin bakgrund i riksdagens beslut med anledning av proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m.m. (SoU 1984/85:28, rskr. 400).

En motion om klass och ohälsa behandlades i utskottets betänkande SoU 1986/87:28 (s. 13). Utskottet fann det klarlagt att det finns stora klyftor i hälsoavseende mellan olika sociala grupper. Utskottet såg därför positivt på att behovet av forskning om de samhälleligt påverkbara orsakerna till klasskillnaderna i ohälsan uppmärksammades i forskningspropositionen. Utskottet hade erfarit att DSF redan gav stöd till flera forskningsprojekt som undersöker dessa samband, bl.a. till en undersökning vid Stockholms universitet, vars syfte är att belägga och förklara socialt betingade variationer i ohälsa mellan olika befolkningsgrupper samt till forskning vid Karolinska

institutet om sambandet mellan samhälle, välfärd och hälsa. Forskning om sambandet mellan klass och ohälsa bedrivs också vid bl.a. institutet för psykosocial miljömedicin och Tema hälso- och sjukvården i samhället vid universitetet i Linköping. Omfattande studier av yrkesrelaterade sjukdomar bedrivs vid arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning. Det bör, anförde utskottet, ankomma på ansvariga myndigheter att bedöma vilka forskningsprojekt som bör beviljas medel från anslaget till forsknings- och utvecklingsarbete. Med hänsyn härtill, till innehållet i forskningspropositionen och pågående forskningsprojekt avstyrkte utskottet motionen. Riksdagen följde utskottet.

Behovet av ökade insatser till stöd för en välfärdspolitiskt motiverad forskning om skillnader i ohälsa och vårdkonsumtion mellan olika befolkningsgrupper har påtalats av DSF. Det stora problemet är enligt delegationen inte bristen på pengar utan bristen på kvalificerade forskare och handledare. Utskottet har erfarit att DSF stöder forskning som syftar till att belysa hälsoutvecklingen i befolkningen och dess beroende av sociala, ekonomiska och fysiska förhållanden, såväl i människors närmiljö som i samhället i stort.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att den folkhälsovetenskapliga forskningen är mycket angelägen. Med hänsyn till innehållet i den nämnda forskningspropositionen och det arbete som pågår för att bl.a. kartlägga hälsoutvecklingen hos olika befolkningsgrupper kan utskottet inte tillstyrka det förslag som framläggs i motion So522 (s). Motionen avstyrks sålunda.

I *motion So319 av Ulla Johansson och Kjell Nilsson (båda s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stimulera forskning om dagens levnadsförhållanden och på lämpligt sätt göra resultaten tillgängliga. Motionärerna anför bl.a. att det är dags för en ny undersökning av barns och ungdomars situation för att utröna orsaken till en gryende disharmoni.

DSF prioriterar i sin verksamhetsplan för perioden 1987/88–1989/90 viss forskning inom området barn-, ungdoms- och familjepolitik. Det gäller forskning om barnomsorg och om unga människors situation. När det gäller unga människor prioriteras forskning utifrån barns, ungdomars och familjers eget perspektiv. Dels prioriteras vårdnadsfrågor, adoptionsfrågor och frågor om särskilt utsatta barn och ungdomar, dels utvecklingspsykologiska problem, socialisationsfrågor för barn som är 10 år och äldre samt frågor om de ungas försörjning.

I betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 15 f.) behandlades en motion om barns och ungdomars livsvillkor. Utskottet redogjorde bl.a. för förslaget i forskningspropositionen att ett tema Barn inom den temaorienterade forskningen vid universitetet i Linköping skulle inrättas den 1 juli 1987. Forskningen där skulle behandla barns villkor i samhället. Enligt propositionen fanns det på flera håll i landet inom skilda discipliner god forskning om barns villkor men ingen institution som har till uppgift att samla forskningen om barn. Härigenom försvarades möjligheterna att till fullo utnyttja resultaten från den forskning som bedrivs och se dem i ett mer samlat perspektiv. Vid

temaforskningen kan man enligt propositionen långsiktigt och effektivt ta till vara och förvalta egen och andras forskning och också stimulera forskningen om barn på andra håll i landet. Utskottet hänvisade vidare till den av DSF prioriterade forskningen. Utskottet, som betonade forskningsområdets betydelse, ansåg att motionsyrkandena i huvudsak tillgodosågs genom inrättandet av ett tema Barn vid universitetet i Linköping. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Det är enligt utskottets mening angeläget att barns villkor i samhället får en noggrann genomlysning. Det är därför tillfredsställande att DSF prioriterar forskning om unga människors situation i olika hänseenden. Det finns enligt utskottets uppfattning anledning anta att motionärernas önskemål kommer att tillgodoses genom det arbete som pågår utan att riksdagen tar något initiativ. Utskottet avstyrker sålunda motion So319 (s).

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna medelsanvisningarna till Socialdepartementet, Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet och Informationsförsörjning.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *utvärdering av socialtjänstlagen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So248 och motion 1988/89:So276,
2. beträffande *försvarskommitté för sociala rättigheter*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So325,
3. beträffande *medelsanvisningen till Utredningar m.m.*
att riksdagen till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 28 660 000 kr.,
4. beträffande *forskning om barn i missbrukarfamiljer*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So207 yrkande 1, motion 1988/89:So215 yrkandena 1 och 2, motion 1988/89:So251 yrkande 10, motion 1988/89:So253 yrkande 6 och motion 1988/89:So301 yrkande 7,
5. beträffande *forskning om kvinnligt missbruk*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So229 yrkande 4,
6. beträffande *alkoholforskning m.m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So301 yrkande 6,
7. beträffande *kartläggning av alkoholskadornas omfattning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So253 yrkande 3,
8. beträffande *behandlingsforskning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So331,
9. beträffande *forskning kring åldrandet*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So225 yrkande 8 och motion 1988/89:So254 yrkande 1,
10. beträffande *forskning om den s.k. Skaraborgsmodellen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So516,

11. beträffande *folkhälsovetenskaplig forskning*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So522,

12. beträffande *social forskning om unga människors situation*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So319,

13. beträffande *medelsanvisningen till Socialdepartementet*

att riksdagen till *Socialdepartementet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 29 131 000 kr.,

14. beträffande *medelsanvisningen till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet*

att riksdagen till *Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 40 112 000 kr.,

15. beträffande *medelsanvisningen till Informationsförsörjning*

att riksdagen till *Informationsförsörjning* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 1 270 000 kr.

Stockholm den 7 mars 1989

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Rinaldo Karlsson (s), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s), Sinikka Bohlin (s) och Maj-Inger Klingvall (s).

Reservationer

1. Utvärdering av socialtjänstlagen (mom. 1)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 5 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "So276 (m)." bort ha följande lydelse:

Socialtjänstlagen betecknades vid tillkomsten som en "målinriktad ramlag". Riksdagen har vid upprepade tillfällen uttalat att tillämpningen av ramlagar måste följas upp och utvärderas. Även när socialtjänstlagen antogs av riksdagen underströks vikten av en kontinuerlig uppföljning (SoU 1979/80:24 och 1979/80:44 s. 105 f.).

Denna uppgift anförtroddes socialberedningen. Trots att uppdraget att utvärdera hela reformen inte var fullgjort har regeringen lagt ned socialberedningen. Vissa utvärderingsuppgifter har överlämnats till socialstyrelsen.

Enligt utskottets mening bör riksdagen begära en parlamentarisk utvärdering och översyn av socialtjänstlagen. Mot bakgrund av att åtskilliga frågor har utretts bl.a. av socialberedningen och äldreberedningen kan det vara lämpligt att vid en sådan utvärdering lägga särskild vikt vid sådana delar av reformen som inte har behandlats av parlamentariska utredningar. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *utvärdering av socialtjänstlagen*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So248 och motion 1988/89:So276 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Försvarskommitté för sociala rättigheter (mom. 2)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 5 börjar med "Utskottet delar" och slutar med "So325 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Eftersom vården och omsorgen intar en central roll i samhället, är det enligt utskottets mening oacceptabelt att dessa frågor behandlas med sådan iskyla som skett i regeringens budgetförslag. Försvaret av välfärden och de sociala rättigheterna bör ha högsta prioritet. Utskottet anser därför att regeringen bör tillsätta en kommitté för att bereda underlag för riksdagsbeslut om planerings- och personalfrågor inom vården och omsorgen under år 1989. Arbetet bör avse en granskning av planeringssystemet samt förslag till åtgärder för att öka säkerheten och stabiliteten i planeringen. Vidare bör arbetet omfatta förslag till inriktning och utveckling av vården och omsorgen, både vad gäller organisations- och personalfrågor. Kommittén bör vara sammansatt av representanter för de politiska partierna och företrädare för de olika personalkategoriernas fackliga organisationer.

Detta bör ges regeringen till känna med anledning av motion So325 (vpk).

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *försvarskommitté för sociala rättigheter*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So325 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Försvarskommitté för sociala rättigheter (motiveringen till mom. 2)

Bo Holmberg, Anita Persson, Ingrid Andersson, Johnny Ahlqvist, Rinaldo Karlsson, Jan Andersson, Sinikka Bohlin och Maj-Inger Klingvall (alla s) anser att det avsnitt i betänkandet som på s. 5 börjar med "Utskottet delar" och slutar med "So325 (vpk)." bort ha följande lydelse:

Regeringen beslutade i maj 1987 att inrätta en ny hälso- och sjukvårdsberedning med statsministern som ordförande. I beredningen skall dessutom ingå socialministern och utbildningsministern samt representanter för Landstingsförbundet och företrädare för den medicinska sakkunskapen. Hälso- och sjukvårdsberedningen skall ta upp frågor på området som är av stor vikt

från nationella utgångspunkter. Avsikten med beredningen är att man skall skapa en bättre framförhållning när det gäller ny kunskap av stor betydelse för människors hälsa och vård och uppmärksamma områden där kunskaps- och resursmässiga skäl talar för en koncentration till något eller några ställen i landet. Beredningen skall behandla frågor om läkarfördelningen och den högspecialiserade vården och då beakta kostnads- och effektivitetsaspekter. Beredningen skall vidare verka för att människors hälsa sätts in i ett bredare välfärdspolitiskt sammanhang. I årets budgetproposition (bil. 7, s. 66) anförs att beredningen avser att ägna struktur- och personalförsörjningsfrågorna inom hälso- och sjukvården stor uppmärksamhet under den närmaste tiden. Regeringen har också tillsatt en särskild folkhälsogrupp under hälso- och sjukvårdsberedningen. Gruppens uppgift är inte i första hand att göra ytterligare utredningar utan att på grundval av tillgänglig kunskap initiera lämpliga åtgärder och verka för att få dem genomförda.

Landstingsförbundet inledde våren 1987 ett stort projekt när det gäller personalförsörjningsfrågorna. Projektet går ut på att stimulera och komplettera landstingen i deras arbete med personalrekrytering.

Med anledning av budgetpropositionen för budgetåret 1988/89 (1987/88:100, bil. 7) beslutade riksdagen att godkänna regeringens förslag till riktlinjer för huvudinriktningen av socialstyrelsens verksamhet (SoU 1987/88:16, rskr. 200). Enligt propositionen skall socialstyrelsens uppgift i första hand vara att inom ramen för tillsynsansvaret utveckla former och metoder för en systematiserad uppföljning och utvärdering av kommunernas och landstingens verksamhet. Vidare skall socialstyrelsen främja en hög kvalitet och en god resursanvändning i vården och omsorgerna genom olika planerings- och kunskapsunderlag. Vidare har socialstyrelsen en viktig funktion när det gäller att förutse den framtida utvecklingen inom socialtjänsten och sjukvården.

Inom socialdepartementet har en översyn genomförts för att precisera och konkretisera socialstyrelsens roll och uppgifter. Resultatet av översynen har presenterats i rapporten Ds 1988:74, Socialstyrelsen i förändring. I årets budgetproposition anges att socialstyrelsen skall få en viktig uppgift att genom kunskapssammanställningar, nulägesbeskrivningar och jämförande analyser påverka utvecklingen hos sjukvårdshuvudmännen så att resurserna kan utnyttjas bättre, köerna avvecklas och vården bli mer tillgänglig (bil. 7, s. 67). Den nya organisationen för socialstyrelsen föreslås bli genomförd fr.o.m. den 1 juli 1990. En proposition är aviserad till den 31 mars i år.

I betänkandet SoU 1987/88:18 (s. 3 f.) behandlade utskottet en motion vari bl.a. yrkades att regeringen skulle ges till känna att en kommission med uppgift att utreda situationen inom vårdsektorn borde tillsättas. Utskottet konstaterade att hälso- och sjukvårdsberedningen och socialstyrelsen utgör naturliga organ för en kontinuerlig översyn med sikte på hela vårdsektorn samt att närmare analyser av enskilda problemområden pågår i flera fall. Att göra en snabb översyn av hela vårdområdet i ett sammanhang torde, enligt utskottets mening, vara i det närmaste ogörligt. Utskottet avstyrkte därför motionen. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet behandlade i betänkandet SoU 1987/88:22 ett stort antal motionsyrkanden om den framtida rekryteringen av personal till vårdområ-

det. När det gäller planeringsfrågorna anförde utskottet (s. 15) bl.a. att planeringen av hälso- och sjukvården i och för sig främst är en angelägenhet för sjukvårdshuvudmännen men att staten självfallet även här har ett ansvar. Utskottet erinrade om det gemensamma arbete som sker inom ramen för den nya hälso- och sjukvårdsberedningen.

I proposition 1987/88:176 om äldreomsorgen inför 90-talet, som behandlades av utskottet i betänkandet 1988/89:SoU6, presenterades regeringens syn på mål och riktlinjer samt förslag till utveckling av äldreomsorgen. När det gäller samordningen av samhällets insatser för äldre anfördes att samordningen behöver utvecklas och att målet därvid bör vara att åstadkomma ett mer sammanhållet ansvar. En särskild delegation skulle bereda frågan om förändringar av huvudmannaskapet samt andra förändringar i syfte att åstadkomma ett mer enhetligt ansvar. Inriktningen borde vara att de förändringar som blir aktuella skall kunna genomföras fr.o.m. den 1 januari 1991. Personalfrågorna inom äldreomsorgen behandlades också ingående. Kommuner och landsting bör enligt propositionen ge hög prioritet åt personalpolitiska insatser inom äldreomsorgen. Ett särskilt uppdrag till socialstyrelsen aviserades. Styrelsen skall sålunda inom två år redovisa en uppföljning och utvärdering på personalområdet. Det påpekades också att regeringen inlett ett internt utredningsarbete i syfte att analysera den nuvarande situationen och bedöma förutsättningarna för den framtida personalförsörjningen inom hela service- och vårdsektorn.

Vid behandlingen av äldrepropositionen framhöll utskottet (1988/89:SoU6, s. 8) bl.a. att samordningsfrågorna, oavsett hur huvudmannaskapsfrågan löses, alltså kommer att vara av utomordentligt stor betydelse. Kommuner och landsting måste dimensionera sjukvård och sociala insatser så att de äldres faktiska behov kan tillgodoses, anförde utskottet.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att personalförsörjningen liksom planeringen och samordningen är av mycket stor betydelse för vården och omsorgen och kräver en skyndsam behandling. Detta har utskottet också vid flera tillfällen framhållit. Närmare analyser av olika problemområden pågår. Så sent som förra våren konstaterade utskottet att hälso- och sjukvårdsberedningen samt socialstyrelsen är de naturliga organen för en kontinuerlig översyn av vårdsektorn i stort. Utskottet avstyrker motion So325 (vpk) mot bakgrund av vad som nu anförts.

4. Forskning om barn i missbrukarfamiljer (mom. 4)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (n), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 7 börjar med "Utskottet har" och slutar med "(fp) yrkande 7." bort ha följande lydelse:

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att forskning i det aktuella ämnet är mycket angelägen och att det därvid är särskilt viktigt att undersöka förhållandena för barn i missbrukarfamiljer. En sådan kartläggning som föreslås i de nu aktuella motionerna bör därför genomföras, och erforderliga

resurser bör ställas till forskarnas förfogande för lösande av de föreslagna forskningsuppgifterna. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

1988/89:SoU12

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *forskning om barn i missbrukarfamiljer*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So207 yrkande 1, motion 1988/89:So215 yrkandena 1 och 2, motion 1988/89:So251 yrkande 10, motion 1988/89:So253 yrkande 6 och motion 1988/89:So301 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Alkoholforskning m.m. (mom. 6 och 7)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 10 börjar med "Alkoholmissbruket är" och slutar med "nu är i fråga." bort ha följande lydelse:

En effektiv information om alkoholens skadeverkningar förutsätter exakt och aktuell kunskap om dessa verkningar. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs ytterligare forskningsinsatser på detta område. Bl.a. är det viktigt att undersöka vilka medicinska, ekonomiska och sociala skador som alkoholmissbruket gett upphov till. Forskning behövs också om olika metoder att förebygga missbruk. En förbättrad alkoholstatistik bör utvecklas. Vad utskottet nu anfört bör med anledning av de nu aktuella motionerna ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 6 och 7 bort hemställa

6. beträffande *alkoholforskning m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So301 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. beträffande *kartläggning av alkoholskadornas omfattning*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So253 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Forskning kring åldrandet (mom. 9)

Ulla Tillander (c), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 12 börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "sålunda avstyrks." bort ha följande lydelse:

Forskningsresultat rörande äldres situation saknas i stor utsträckning i dag. Den forskning som bedrivs i Sverige har pågått under en mycket kort period, drygt 10 år. Detta medför att de beslut som fattas rörande äldre i stor omfattning sker utan basfakta när det gäller äldres sjukdomspanorama.

Det är bara på ett fåtal platser i landet som det i dag sker någon ordentlig undersökning av äldre med ett åldersdement beteende. Normalt för äldres utveckling är inte att bli äldreförrad. Men alltför många äldre får den

allmänna diagnosen demens och placeras då i sådana vårdformer som man anser vara de rätta med hänsyn till diagnosen. Många äldre far genom detta förfarande mycket illa, och vården ges i felaktiga former.

Det finns många orsaker till ett åldersdement beteende och som det är av största vikt att diagnostisera. Alzheimers sjukdom – som på ett mycket påfrestande sätt drabbar den sjuke och de anhöriga – skulle om diagnosen sattes tidigt kunna medföra en betydligt bättre vårdssituation för den sjuke och ett bättre omhändertagande från de anhörigas sida.

Hjärninfarkter och Huntings chorea är andra sjukdomar som orsakar ett dement beteende. Även bristsjukdomar beroende på tarmfel och alkoholmissbruk orsakar demens. Det finns i dag alltför små kunskaper om detta i sjukvården. Om kunskapen fanns, skulle de äldres situation förbättras.

Regeringen bör få i uppdrag att pröva hur forskningsinsatserna kring åldrandet kan förstärkas, så att beslut kan fattas och insatser ske utifrån en adekvat kunskapsnivå. Detta bör regeringen ges till känna.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa

9. beträffande *forskning kring åldrandet*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So225 yrkande 8 och motion 1988/89:So254 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden

1. Forskning om åldrandet

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anför:

Det finns enligt vår mening ett mycket stort behov av vidgade kunskaper om åldrandet och dess sjukdomar. Vi vill i sammanhanget hänvisa till motion 1988/89:So233 angående vården och omsorgen om de äldre samt till motion 1988/89:So480 om sjukvårdens anpassning till ålderssjukdomar m.m.

2. Forskning om åldrandet

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anför:

Kunskaperna om demenssjukdomarna är alltför små, och det är därför enligt vår mening viktigt att stödja fortsatt forskning inom detta område. Vi vill i sammanhanget hänvisa till motion 1988/89:So459 om demenssjuka samt till reservation nr 21 i utskottets betänkande 1988/89:SoU6 om äldreomsorgen inför 90-talet.

Innehållsförteckning

1988/89:SoU12

Sammanfattning	1
Proposition 1988/89:100 bil. 7	1
Motioner	2
Utskottet	3
Utvärdering av socialtjänstlagen m.m.	3
Alkoholforskning	5
Forskning kring åldrandets problem	11
Övrig forskning	12
Hemställan	15
Reservationer	16
Särskilda yttranden	21